

Geografie Číny

HISTORICKÉ A POLITICKÉ POZADÍ SOUČASNOSTI

FF MU 2011

Adam Horálek, Ph.D.

I. PÁD CÍSAŘSTVÍ

- 1911/12 – pád poslední Číně vládnoucí dynastie Qing, původem z Mandžuska
- palácový převrat 12/1911, republika vyhlášena 1.1.1912, abdikace 12.2.1912
- abdikace posledního císaře 6letého Aisin Gioro Puyi
- republiku vyhlásil Sunjatsen, ale hned předal vládu prezidentu Yuan Shikaiovi

II. PRVNÍ REPUBLIKY

● období 1911-1949 mělo několik fází:

- 1912-1916 vláda Yuan Shikaie
- 1916-1925 vláda severních militaristů
- 1925-1931 vláda Kuomintangu
- 1931-1936 občanská válka
- 1936-1945 protijaponská válka
- 1945-1949 boj mezi KS a KMT o moc

Dr. Sunjatsen

- zakladatel moderního čínského státu
- 1870-1925
- vůbec první čínský prezident, ale jen necelé 4 měsíce
- přenesl sídlo do Nanjingu
- uznávaný komunisty i nacionalisty

a) 1912-1916 vláda Yuan Shikaie

- hned po vyhlášení republiky nastoupil do úřadu prezidenta Yuan Shikai
- původně císařský generál
- 1915-1916 vyhlásil vlastní dynastii a obnovil císařství
- přistoupil na 21 požadavků Japonců
- byl ve sporu s KMT ovládajícím jih Číny
- přesídlil do Pekingu

Tibet

- od roku 1723
tributární vztah vůči
qingské dynastii a její
říši
- 1911 – pád dynastie =
pád tributárního
vztahu = nezávislost
- 1951 opět připojen
- 1959 krvavé potlačení
povstání
- 1965 AO

b) 1916-1925 vláda severních militaristů

- po smrti Yuan Shikaie upadla centrální vláda v zapomění
- 1917 – krátkodobá restaurace Qingů
- centrální vláda ovládá jen hlavní město
- sever Číny je ovládán tzv. „militaristy“
- jih se pomalu konsoliduje pod vládu KMT
- 1919 – Versailleská mírová jednání
  - německé državy v Číně připadly Japonsku
- 1919 – „Hnutí 4. května“
- 1925 – Sunjatsen umírá při jednáních s generály v Pekingu

c) 1925-1931 vláda Kuomintangu

- 7/1926 severní pochod (Beifu)
  - z původního sídla v Kantonu (Guangzhou) do Nanjingu
  - pochod Národní revoluční armády od jihu až k Wuhanu
  - potyčky s Brity
- 1927 Šanghajský puč – Čankajšek ustavuje Nanjingskou vládu

d) 1931-1936 občanská válka

- Japonské zájmy v Číně již od počátku století:
  - 1905 rusko-japonská válka o Mandžusko
  - 1915 japonských „21 požadavků“
  - 1919 japonské získání německých koncesí v Číně
- 1931 počátek agresivní ofenzivní politiky
  - napadení Mandžuska

- přes ohrožení Japonci dochází k souboji dvou ideologických rivalů:
  - KSC
  - KMT
- v roce 1929 vznikla v jižní Číně Sovětská republika jižní Jiangxi
- v roce 1931 zaútočili Japonci na Mandžusko a o rok později vyhlásili loutkový stát Mandžukuo
  - na jeviště se vrací císař Puyi
  - Japonci ovládají Mandžusko a okolí Šanghaje
- souboje mezi KS a KMT pokračují:
  - 1934 Dlouhý pochod
- 1936 příměří mezi KMT a KS dosaženo Istí Čankajškových generálů v Shaanxi u Xi'anu = **Xi'anský incident**

Dlouhý pochod 长征

- 1934-5
- pochodů bylo více
- hlavní pochod z jižní Jiangxi do Shaanxi
- roční (370 dní) putování 12 500 km
- v čele Mao Zedong a Zhou Enlai
- přechod přes menšinová území provincií Hunan, Guizhou, Yunnan, Sichuan, Gansu a Shaanxi
- v Shaanxi konsolidována moc LOA KSČ
- ze 100 000 účastníků přežilo 8 000
- propagandistický pochod, až 200 mil. oslovených

e) 1936-1945 protijaponská válka

- po sjednocení boje proti Japoncům začíná koordinovaný boj –komunisté převážně na severu, KMT na jihu
- přeze všechno Japonci okupují až třetinu území
- krutost japonských vojáků není dodnes zapomenuta
- základnou pro výpady do Číny se stalo Mandžukuo a Šanghaj

Nankingský masakr

- 16.12.1937 – únor 1938
- během cca jednoměsíčního vraždění pobito až 300 000 civilistů města, které před záhubou zvolilo kapitulaci a odevzdalo klíč od městských bran okupantům

f) 1945-1949 boj o moc

- kapitulace Japonska 14.8.1945 znamenala konec japonské agrese, ale nikoli násilí
- plynulý přechod zpět do občanské války
- 1948 – Žlutá řeka se vrací zpět do svého dnešního řečiště
  - severně od Huang He: doména KS
  - jižně od Chang Jiangu: doména KMT
- 1949: KSČ překračuje Chang Jiang
- okupace Nanjingu a Šanghaje

V. NÁSTUP KOMUNISTŮ

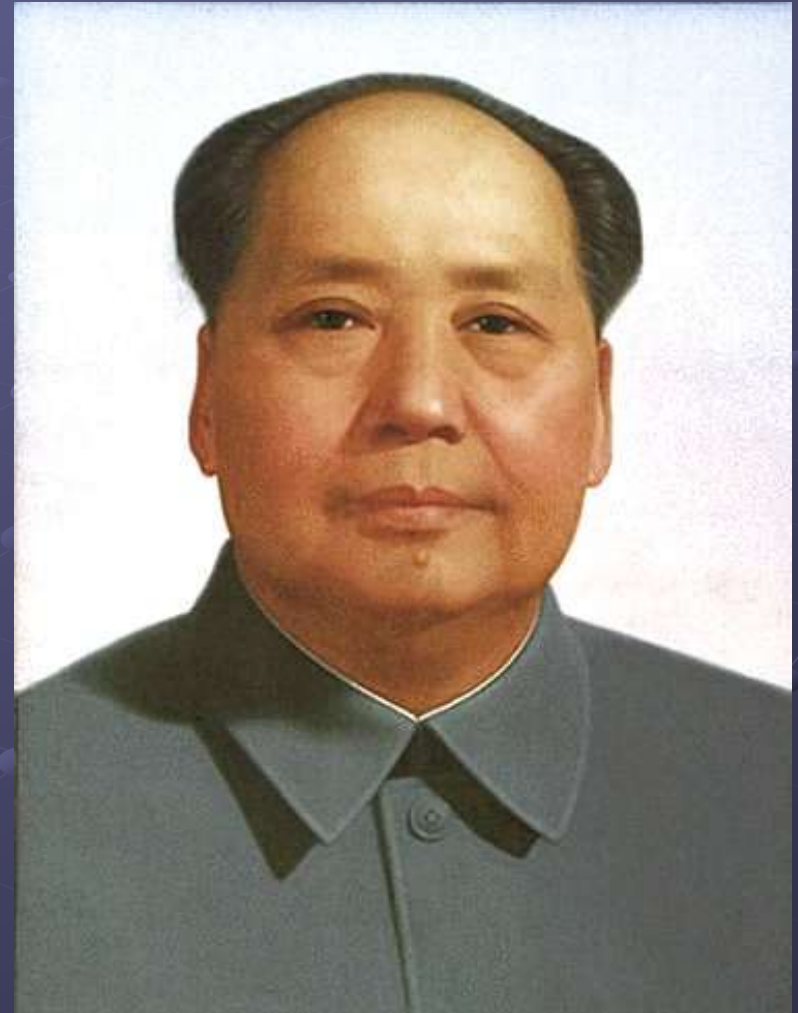
- 1.10.1949 Na náměstí Tiananmen vyhlášena Mao Zedongem Čínská lidová republika
- KMT a Čankajšek prchá na Taiwan

VI. ÉRA MAO ZEDONGA

● období vlády Mao Zedonga:

- 1949-1958 budování lidové Číny se SSSR
- 1958-1961 Velký skok 大跃进
- 1961-1966 znovuupevnění pozice
- 1966-1976 Kulturní revoluce
- tzv. „první generace“

Mao Zedong (1893-1976)

- narozen v Hunanu
- vystudovaný knihovník
- 1921 vstoupil do KS v Šanghaji
- 1923 zvolen za jednoho z komisarů kongresu
- 1934-5 Dlouhý pochod, stal se velitelem
- 1949 zvítězila KS nad KMT a Mao se stal předsedou Číny

Funkce Mao Zedonga

- 1943-1976 Předseda Komunistické strany
- 1943-1976 Předseda ÚVK ČLR
- 1949-1954 Předseda VSLZ
- 1954-1959 1. prezident ČLR (předseda republiky)

a) 1949-1958 budování lidové Číny se SSSR

- budování komunismu po sovětském vzoru
- proces simplifikace písma, pinyin, etnický pluralismus
- SSSR buduje těžký průmysl v Mandžusku
- Čína se účastní korejské války (1950-3)
  - nezvládá podporovat KLR
  - žádá o tichou pomoc SSSR výměnou za mandžuský průmysl
- 1951 „navrácení“ Tibetu pod Čínu
- ne zcela 100% spokojenost s Maem – sesazen z čela VSLZ 1954
- 1954 USA-Taiwan – stvrzení zahr. vztahů
- 1959 Mao neobhájil post předsedy rep.

b) 1958-1961 Velký skok 大跃进

- základem bylo pozdvižení čínského zemědělství a průmyslu
- zemědělství
  - založení lidových komun
  - 25 000 komun po 5 000 domácnostech
- průmysl
  - snaha předstihnout v těžkém průmyslu svět
  - budování primitivních vysokých pecí
  - absolutní krach
- důsledky
  - kolaps zemědělství (Tibet)
  - hladomor
  - chaos, bezprizorní migrace

c) 1961-1966 znovuupevňování pozice

- absolutní fiasko Velkého skoku srazilo pozici Maa v KS
- 1959 během Velkého skoku krvavě potlačeno tibetské povstání, 14. dalajlama odchází
- 1960 – stažení SSSR z Číny (technická podpora odchází)
- návrat k zemědělské politice
- 1962 – čínsko-indická válka o hranici
- 1963 – násilná reruralizace obyvatelstva
- 1964 – úspěšné jaderné zkoušky

d) 1966-1976 Kulturní revoluce

- 1966 zahájena
- studenti VŠ se stali nástrojem krutovlády
- 1967 vyvinuta vodíková puma
- 1967 počátky konce – ochromení produkce, nastolení běsnění
- hledání vnitřního nepřítele a jeho likvidace (Lin Biao)
- 1969 Ussuri – potyčky mezi ČLR a SSSR
- 1972 Nixon v Číně, Čína vstoupila do OSN
- 1976 Konec jen díky smrti obou hlavních strůjců Zhou Enlaie a Mao Zedonga

Zhou Enlai (1898-1976)

- nejužší spolupracovník Maa
- pobočník Maa při Dlouhém pochodě
- od r. 1949 předseda vlády
- zachránil Potalu
- „kormidelník“ Kormidelníka

VII. ÉRA DENG XIAOPINGA

- období započetí největší ekonomické reformy Číny v dějinách
- Deng Xiaoping dosud nedoceněná osobnost čínských dějin
- reforma ekonomická, politická, sociální
- spojuje konec Kulturní revoluci a počátek 90. let
- tzv. „druhá generace“

Deng Xiaoping (1904-1997)

- „patriarcha Deng“
- kritik Maových přehmatů
- stoupenec Zhou Enlaie
- 2x v nemilosti:
  - 1966 uvržen do domácího vězení jako kritik Kulturní revoluce
  - 1975 (1974 rehabilitován, vicepremiér)

Dengův návrat

- v roce 1976 zemřel Zhou Enlai a Mao spustil kritiku Denga (Gang čtyř v čele s Jiang Qing)
- tentýž rok umírá i Mao
- 1978 se navrácí do politiky
- nikdy nezastával nejvyšší úřady ve státě
  - předseda ÚVK
  - předseda Státní komise
  - člen Politbyra
- přesto zemi de facto řídil = „vláda za plentou“

Dengovy reformy

● Čtyři modernizace

- zemědělství
- průmysl
- věda a výzkum
- armáda

● Socialismus s čínskými prvky

- od roku 1999 ústavou zakotveno
- převzetí toho pozitivního z kapitalismu
- „inkubátory“ – ekonomické zóny se speciálním režimem

Chronologie Dengovy vlády

- 1979 navazuje diplomatické styky s USA
- 1980 schválená ekonomická transformace
- 1981 zahájeny ekonomické reformy
- 1984 Deng a Thatcherová podepsali britsko-čínskou smlouvu o předání HK
- 1987 dohoda s Portugalskem o předání Macaa
- 1988 boj s Vietnamem o Spratleyovy os.
- 1989 incident na náměstí Tiananmen

Dílčí reformy

● zemědělství

- systém výrobní zodpovědnosti = přebytkový trh

● průmysl

- podpořen politikou „Osm velkých“ = TV, lednička, stereo, fotoaparát, motocykl, nábytek, pračka, el. ventilátor
- ekonomické zóny

● věda a výzkum

- rozvoj universit a přírodních a technických obroů
- rozvoj výzkumných institucí

● armáda

- ekonomický subjekt
- v pol. 90. let až 25 000 podniků a až 10 mld. USD zisk

Speciální ekonomické zóny

● 1980

- Shenzhen – při HK
- Zhuhai – při Macau
- Shantou - Guangdong
- Xiamen - Fujian
- Hainan – jediná celá provincie

● 1984

- Dalian, Qinhuangdao, Tianjin, Yantai, Qingdao, Lianyungang, Nantong, Shanghai, Ningbo, Wenzhou, Fuzhou, Guangzhou, Zhanjiang, Beihai

● 1988 ústí Dlouhé řeky atd.

- princip přenosu zkušenosti z jádrových oblastí do periferií (vč. legislativy)

Zvýhodnění SEZ

- speciální daně pro FDI
- vyšší nezávislost na zahraničních aktivitách státu
- „4 principy“
  - využití zahraničního kapitálu
  - primárně sino-zahraniční či zcela zahraniční firmy na čínském území
  - exportní politika
  - tržní systém (bez zásahů centrální vlády)

Náměstí Tiananmen

- 4.6.1989
- Hu Jintao v Tibetu
- nepokoje v Tibetu (výročí roku 1959)
- 15.4.1989 smrt Hu Yaobanga
- studentské protesty na Tiananmen již od dubna, celý květen
- od 12.5.1989
- vyústění 3.-4.6.1989

VIII. ÉRA JIANG ZEMINA

● Jiang Zemin 江泽民

- 17.8.1926 v Yangzhou, Jiangsu
- z komunistické rodiny, predispozice
- elektrotechnik (Jiaotong Daxue Shanghai)
- 1946 – vstup do KSC
- 1955 – inženýr v SSSR, poté diplomat v Rumunsku
- ministr elektronického průmyslu a člen Státní rady, První stranický tajemník Šanghaje,...
- od r. 1987 členem politbyra
- tzv. „třetí generace“

- hlavní funkce:
  - 1989-2002 Generální tajemník KSČ
  - 1993-2003 Prezident ČLR (5.)
  - 1997-2003 Předseda Hongkongu
  - 1999-2003 Předseda Macaa
- hlavní politické období spojeno s masakrem na Náměstí Tiananmen
- pokračování reforem
- překlenutí útlumu zahraničních styků kvůli událostem z Tiananmen (1991 Pouštní bouře)
- první polovina vlády ve znamení řízení Denga, druhá ve znamení nástupu 5. generace – Hu Jintaa

pol. 90. let 20. stol.

- 1993 první čínsko-taiwanská jednání
- 1994 jednání USA a Číny o odzbrojení
- pokračování reforem
  - bankovního sektoru
  - průmyslu
  - ekonomických zón
  - politická transformace KS
- rozvoj zahraničních vztahů

1992 – 14. sjezd KSČ

- upevnění moci Jiang Zemina ve straně
- pokračování „socialismu s čínskými specifiky“

1997 – 15. sjezd KSČ

- úmrtí Deng Xiaopinga, moc v rukou Jianga
- omezení ekonomické moci armády – její kontrola
- dosavadní udržení přehřáté ekonomiky a příprava na hospodářskou recesi v Asii
- boj s korupcí (4-8 % HDP)

IX. ÉRA HU JINTAA

- nar. 1942, Jiangsu
- nástupce jiang Zemina
- tzv. „čtvrtá generace“
- tajemník AO Tibet v roce 1989
- od r. 2003 prezident
- od r. 2002 generální tajemník KS
- od r. 2004 předseda ÚVK
- 1998-2003 viceprezident Číny

Otevírání západu

- objemná politika investic do čínského západu
- snaha vyrovnat drastické rozdíly ve vyspělosti mezi východem a západem
- započato v roce 1999, v době viceprezidentství
- tři fronty:
  - vybudovat infrastrukturu
  - ekonomická integrace západu
  - stabilizace západu

2002 – 16. sjezd KSČ

- nejistý přechod mezi třetí a čtvrtou generací
- prosazení Hu Jintaa, podržení pozic Jiang Zemina (krom gen. sekretariátu)
- za třetí pilíř čínského socialismu – podnikatelé
- dosažení xiaokang 小康
- 2003 do ústavy zahrnuto nedotknutelnost soukromého vlastnictví i ochrana dodržování lidských práv
- 2004 rezignace Jiang Zemina na post předsedy ÚVK = upevnění pozic Hu Jintaa

POLITICKÝ SYSTÉM

- ČLR má trojí mocenské pilíře
  - exekutiva – státní rada, prezident a vláda
  - legislativa – Všečínské shromáždění lidových zástupců, stálý výbor VSLZ
  - jurisdikce – soustava soudů

VSLZ

- má na 3 000 členů – zástupců lidu = poslanců
- volen na 5 let
- schází se jednou ročně a schvaluje politická rozhodnutí
- volí Stálý výbor VSLZ: ten má od 130 (Jiang Zemin) do 350 (Hu Jintao) členů
- ten volí ústředí v čele s předsedou
- jsou zastoupeny i další strany: celkem 8 a tvoří 15 % DELEGÁTŮ

Složení VSLZ

Státní rada

- je plně zodpovědná VSLZ
- je volená na totožné funkční období jako VSLZ na jeho první schůzi
- je základem moci výkonné
- v čele stojí předseda = premiér
- je podřízena VSLZ ale i prezidentu

Prezident

- předseda ČLR, od r. 1992 označován jako prezident
- řídí zemi s podporou a v souladu s rozhodnutími SR
- je volen na 5leté funkční období stejně jako VSLZ či SR

ÚVK

- řídí ČLOA
- ČLOA = Čínská lidově osvobozenecá armáda
- zredukována na 2,5 mil.
- významný ekonomický a politický subjekt, stát ve státě
- Hu Jintao zredukoval moc armády

Komunistická strana

- všechny státní funkce mají své paralely ve stranických funkcích, jsou to paralelní systémy
- základním odrazovým můstkem jsou sjezdy KS Číny, které se konají jednou za 5 let o rok dříve než volby do VSLZ, resp. všech dalších orgánů státu
- výsledky sjezdů jsou předběžným ukazatelem vývoje ve státním aparátu

Hierarchie moci

stupeň	hanské oblasti			menšinové oblasti		
	české označení	pinyin	znaky	české označení	pinyin	znaky
1. ústřední	Všečínské shromáždění lidových zástupců, Státní výbor					
2. provinční	provincie	sheng	省	autonomní oblast	zizhiqu	自治区
	samosprávná města	zhixiashi	直辖市	(AO)		
3. prefekturní	prefektury	diqu	地区	autonomní prefektury (AP)	zizhizhou	自治州
	ligy	meng	盟			
	samosprávná provinční města	dijishi	地级市			
4. okresní	okresy	xian	县	autonomní okresy (Ao)	zizhixian	自治县
	chošuny	qi	其	autonomní chosuny (Ach)	zizhiqi	自治其
	samosprávná prefekturní města	xianjishi	县级市			
	okrsky provinčních měst	shijiaqu	十家去			
5. okrskový	(občas)			-		
6. městský	města	cheng	成	obce menšin (Om)	minzuxiang	民族乡
	obce	xiang	乡			

LITERATURA

- Bakešová, I. (2001): Čína ve XX. století. Díl 1. Olomouc, VUP, 126 s.
- Bakešová, I. (2003): Čína ve XX. století. Díl 2. Olomouc, VUP, 218 s.
- Fürst, R. (2006): Čína ve XX. století. Díl 3. Období 1989-2005. Olomouc, VUP, 189 s.
- Fairbank, J.K. (1998): Dějiny Číny. Praha, NLN, 656 s.
- Becker, J. (2002): Čína na přelomu století. Praha, BB Art, 393 s.
- Bai, S. (2002): An Outline History of China. Beijing, FLP, 803 p.